

Makkai Sándor, Kós, Nyirő, Tamási, Székely és még annyian mások, passzív transsilvánizmusukban, a fajtájukért érzett felelősség tudatában alkották meg azokat a műveket, amelyek irodalmi szépségeiken túl, egy nép megmaradásának segítői voltak. Hogy politikai mondanivalóik voltak? Erre mindenem túl magyarázat a kisebbségi sors, az állandó küzdelem, a toll erejével folytatott harc. Különben is a magyar íróknak mindig voltak politikai mondanivalói, hiszen az elnyomás évszázadai alatt a magyar író a jó hazafit jelentette, tehát nem feledkezhetett meg sohasem nemzetének fájdalmas kérdéseiről, nem törekedhetett sohasem csupán művészi célokra.

Ma talán még inkább mint bármikor az elmúlt évszázadok alatt, a magyar történelmi regényírás a nemzet sorsáért, felemelkedéséért, lelkiségének öntudatosításáért hivatott alkotni. Hogy alkotásának nyelvezete mai, vagy régies, ez nem döntheti el értékét, ez nem lehet értékelésének alapja. Hogy hősei királyok, hadvezérek, nagyasszonyok, szürke földturók, vagy igátvonó cselédek, ez sem lehet kérdés. A világirodalom egyik legszebb történelmi alkotása a korán elhalt Hermann Löns: *Ordások* című regénye, amely kisemberek életén át adja a harmincéves háború vérvizataros korának megelevenítő, például szolgáló rajzát. Wass Albert: *Mire a ják megnőnek* és a *Kastély árnyékában* című új történelmi regényeinek nincsenek ismert hősei, mégis úgy tudja elmondatni a szabadságharcot követő nemzetiségi, társadalmi problémák legégetőbb kérdéseit, hogy értelmüket beleégeti az olvasó lelkébe. Tehát nem lényeges, hogy milyen hősei vannak a mai történelmi regénynek, nem bírálati alap, hogy mai vagy régies nyelven szól-e az olvasóhoz, csupán az a követelménye, hogy betöltsse nemzetnevelő hivatását. Művészi megoldással, irodalmi értékkel szóljon a ma magyarságához, erősítse öntudatát, szolgálja nemzeti céljait, adjon hangot problémáinak, emelje erkölcsileg, szélesítse műveltségét, tegye büszkévé fajtájára és szerettesse, még inkább szerettesse meg vele a földet, amely a Haza, a népet, amely vér a véreből és a Hazának fenntartója.

Tamás Kálmán.

S Z E M L E

Tervek, javaslatok, gondolatok.

Nemzetnevelés és természettudomány.

Mind hivatásos nevelőink, mind azok, akiknek igazán lelkén fekszik a magyar Hazának, és ebben a magyar embernek jövője, a jövőendő csztendők legfontosabb cselekményének a nevelést tartják. Nevelni az egész magyar népet, a »kiművelt fők« számát szaporítani, az ismereteket a nép közé elhínteni, a szépre és jóra való nevelésen keresztül a népet erkölcsössé és jellemessé tenni, ez a legfontosabb és igen sürgős feladatunk.

A nevelést el kell kezdeni. De azért ne akarjunk mindenkit egyszerre nevelni. Kezdjük el szépen a gyermek nevelését a népszokásokban. Gondoskod-

junk arról, hogy meglegyen a lehetősége minden magyar gyermeknek arra, hogy iskolába járhasson. Nagy kultuszminiszterünknek, *Gróf Klebelsberg Kúnónak* a magyar parlamentben elmondott panaszkodása még mindig ott sir a magyar fülekben: »Nem tudom *Br. Eötvös József* 1868-ban létesített törvényét, mely az általános iskolakötelezettséget minden 6 éves magyar gyerek számára előírja, megfelelő számú tanterem hiányában végrehajtani.« Tehát 65 esztendő nem volt elég arra, hogy megfelelő számú iskolánk legyen! Szörnyű vád ez a hatalom akkori birtokosaira! Ha pedig tovább vizsgáljuk ezt a kérdést, azt látjuk, hogy e tekintetben a legmagyarabb vidék van legmostohábban ellátva. Az Alföldön még ma is ijesztő méreteket ölt az írni-olvasni nem tudók száma. De ne vádoljunk, és legfőképpen ne tétlenkedjünk. Folytassuk *Klebelsberg* magyszerű munkáját: építsünk minél több szép és tágas iskolát előbb az Alföldön és azután másutt.

De nemcsak az iskolai épület kérdése teszi ma még lehetetlenné a nemzet igazi nevelését, hanem legalább olyan mértékben a tanítókérdés is. Nincs elég igazi népművelőnk! A tanítói pálya ugyanis csak hivatás lehet. Idealizmust, erős hitet, a tanítványok iránti sok-sok szeretetet követel meg ez a pálya a sok tudáson, előadási készségen, és a szuggesztív egyéniségen kívül. Mégis azt látjuk, hogy a nemzet legnagyobb értékének, az ifjúságnak nevelőit a felső hivatalos helyektől kezdve a magyar társadalom minden rétege lekicsinylően kezeli. Hogy milyen igazságtalanság ez, arról mindenki meggyőződhetik, ha egyszer valahogyan kihallgatja és megfigyeli egy tanári szobában lejárvó beszélgetéseket. A 20—25 tagból álló nevelői gárdának legalább a fele a nevelés különböző kérdéseiről tárgyal. Ideális lelkesedéssel beszél még a beendőket egy adódó eset kapcsán, vagy teljesen elméleti síkon. Mindig van néhány tanár egy testületben, akik tudományszakjuk legújabb eseményeiről és eredményeiről beszélgetnek. Végül akad néhány olyan is, akik annyira elmerülnek a továbbképzésben, hogy e célból a tízpercet és a lyukas-órát is felhasználják, hogy így aztán többet és jobbat tudjanak majd adni tanítványaiknak.

Ez a lelkes gárdár nemcsak vétek, de hiába is lenne tudatos lekicsinyléssel, a tanítói karnak állandó háttérbeszorításával letéríteni erről a szép útról. Miért nincs épen a tanítói és tanári karnak felsőházi képviselője? Miért van épen ezeknek a legfontosabb nemzeti munkát végző nevelőknek az összes köztisztviselők között a legrosszabb javadalmazása?

De hagyjuk ezeket a fájó témákat, melyeket — sajnos — még igen sokáig lehetne folytatni. Hagyjuk, hiszen ezekben a kopott kabátú, fényes nadrágú népművelőkben a hazaszeretet igazi tüze olyan erősen lángol, hogy csak a lehetőségéig keresik annak, hogy milyen mélyen, hol? és kinek? lehetnek hasznára és máris mennek hivatásuk utáú a legtisztább örömmel!

Nézzük inkább szűkebb témánkat, szóljunk nemzetnevelő hivatásunkról. Ennek rendszerére gondolva, vizsgáljuk meg, hogy lehet-e, és szabad-e a természettudományokat a nemzetnevelésből kihagyni, és amennyiben nem szabad, milyen módon kellene a természettudományokat a nemzetnevelésbe szorosabban bekapcsolni. Az alábbiak során én csak a fizikáról beszélek, nehogy sok nemzetnevelési könyv írójának hűbájába essem, és olyanról is beszéljek, amihez nem is értek.

Nyugodtan mondhatjuk, hogy a nemzetnevelésről szinte havonta jelennek meg illusztris szerzők kitűnő könyvei, de eddig még olyan nemzetnevelési könyvet nem olvastam, amelyik a természettudományok szerepét is tárgyalná.

Olyan még akad, melyben a szerző érinti ezt a kérdést, de azután néhány mondattal el is intézi.

Hát tényleg olyan mellékes szerepet játszanak a nemzetnevelés szempontjából a természettudományok? A feltett kérdésre úgy akarok válaszolni, hogy tények és tapasztalatok alapján néhány példát sorolok fel.

Ismeretes, hogy a magyar paraszti meteorologiai ismeretei igen sok esetben használhatók, hiszen sok esztendő sok emberének tapasztalatait sűritik össze. Ez azonban magában véve nem lenne természettudomány. De ahogy az érdeklődő gazda az egyes természeti jelenségek között az összefüggést keresi, az már természettudomány. Ilyenkor a magyar paraszt a természethez ad fel kérdéseket, csak a kapott válaszok — mivel megfelelő kísérleti eszközök és feltételek hiányoznak — nem lesznek minden tekintetben kielégítőek.

Pásztoraink és csikósaink csillagászati ismeretei egyenesen meglepőek. A látható csillagokat kedves neveikkel elkeresztelik, de jól ismerik a csillagok járását, és a csillagos ég legegyszerűbb törvényeit is. Ha pedig szakember kerül közéjük, ki nem fogynak a kérdésekből, hogy tudásszomjukat kielégítsék.

Legfontosabb tapasztalataimat azonban ott szereztem, ahol — mint népfőiskolai előadó — a fizikáról és a fizikai technikáról beszéltem. A hallgatóság nagy számban jött el ezekre az előadásokra, ami máris mutatja, hogy a magyar népben megvan a természettudományok iránti érdeklődés. Az előadás lehetett elméleti tartalmú, vagy érdekes kísérletekből összeállított; lehetett szó tisztán tudományos vonatkozásokról, vagy gyakorlati alkalmazásokról, a hallgatóság nagy része az előadás végén annyi és olyan értelmes kérdéseket intézett hozzám, hogy ezekből a kérdésekből a fizika iránti nagy szeretetet olvastam ki. Ezen megfigyeléseimet, melyeket több város és községben tartott több száz előadásom alapján állítok, megerősíti az a sok falusi néptanító, vagy népfőiskolai előadó, akiktől ez irányban érdeklődtem.

Állításaim helyességét azonban abban is megerősítve látom, hogy a Magyarország eddig is, a mostoha viszonyok ellenére, több kiváló és világhírű természetvizsgálót és feltalálót adott az emberiségnek, mint a hasonló népességű nemzetek bármelyike. Hogy azután ezeknek a feltalálóknak és kutatóknak sorsa szomorú »magyar sors« volt, annak okát főleg abban keresem és találok meg, hogy hazánkban a természettudományok művelői számára nem volt megfelelő a talaj.

Legfontosabb érvem azonban arra, hogy a természettudományoknak a nemzetnevelési tervekből való kihagyása végzetes hiba volna, az, hogy a magyarnak egyik legkiemelkedőbb tulajdonsága a szemlélődő természete és a reálítások iránti erős érzéke, mely viszont mindenkit alkalmassá tesz a természettudományos kutatásokra, ahol mindig időszerű *Ramon Y. Cayal* mondása: »Megfigyelni gondolkodás nélkül ép oly káros, mint gondolkodni megfigyelés nélkül«.

Szerintem tehát a magyarországi iskolai és iskolán kívüli oktatás tengelyévé épen az előbbieken felsorolt okok miatt, egyik legfontosabb népi tulajdonságunk miatt, a természet megfigyelésén alapuló természettudományokat kellene tenni.

Nézzük már most, hogy a természettudományoknak a nemzetnevelési tervekbe való bekapcsolódása milyen módon volna megoldható?

A természettudományok kísérleti tudományok. Tehát az igazság keresésében az a módszerük, hogy megfigyelik a természet jelenségeit. Mivel azonban ezek rendszerint sok-sok körülmény együttes hatása folytán állanak elő, a jelenségek jobb megfigyelhetősége céljából kísérleteket végeznek. Minden kísérlet egy kérdés a természethez, és a kísérlet eredménye a természet válasza. Ha helyesen adtuk fel a kérdést, a válasz is tökéletes lesz. A kísérletek eredményei azonban még nem adják magát a természettudományt. Ezeket a tényeket megfelelő keretbe kell foglalni az elmélet által, mely annál tökéletesebb, minél több kísérleti eredményt ölel fel. Az elmélet felépítésének olyannak kell lenni, hogy általa újabb és újabb kérdések legyenek feltehetőek és így a tudomány fejlődése biztosítva legyen. A természettudományi elméletek tehát munkahipotézisek, csak arra valók, hogy általuk minél több új ismeret birtokába jusson a tudomány, s ez fejlődésével folytonosan kibővítsse az igazság tudásától bennünket elválasztó távolságot.

Ezért van, hogy a természettudományi elméletek annyit változnak. Ilyenkor az újság és a nagyközönség, a természettudományok válságáról és forradalmáról szokott írni és beszélni, jóllehet egy természetes folyamat egyik megállójánál álltunk csak meg egy rövid pillanatra. A következő pillanatban már egy új elmélet születik, de ez is csak addig él, míg a körébe vágó összes kísérleti tényeket meg tudja magyarázni. Amint erre képtelen lesz, az elméletet elvetjük. A természettudományos megismerésnek ez az *egyedüli* útja.

A természettudományok tehát sohasem tehetik meg, hogy kiindulnak valamilyen kísérleti igazságból, hogy azután dedukció útján új »igazságokhoz« jussanak el. A természettudományokban a kísérlet és elmélet csak egymás mellett haladhatnak. Nem lehet, hogy az elmélet kísérleti eredmények nélkül csak a »levegőben lógjon«. Ezért is nem érintheti a természettudományokat az a sokszor hangoztatott vád, mely a materialista világnézetet természettudományinak nevezi. Ilyet csak azok állítanak, akik a természettudományos kutatás módszerét nem ismerik. A természettudomány ugyanis lényegéből kifolyólag csak addig mehet a megismerésben, míg műszereinek fejlettsége azt megengedi. Sőt tovább megyek: épen a természettudomány tudja legjobban — tények és megfigyelések alapján — hogy az emberi észnek és elképzeléseknek milyen közeliek a határai. Nem is régen még azt hittük, hogy az atomok felépítése Naprendszerünkhöz hasonló. Most ott tartunk, hogy az atom konfigurációjáról semmiféle elképzelésünk nincs és csak egyes alkotórészeinek pozitív ismeretét mondhatjuk igaznak. A szemléletesség helyébe a matematika lépett. De azt, hogy ez jobban megközelíti-e az igazságot, senki se tudja. Csak annyit mondhatunk: mai tudásunk szerint ezt állítjuk. . . .

A legtöbb »művelt« ember még ma is összetéveszti a fizikát a fizikai technikával, a kémiát a kémiai technikával stb. Egyszerűen nem veszik tudomásul, hogy míg a természettudományok az Igazságot keresve kultúrát **adnak**, addig a technika az emberi élet kényelmesebbé tétele révén a civilizácótól által szolgálja a kultúrát. Az emberi haladásnak a kultúrát jelentő természettudományok épen olyan fontos tényezői, mint bármilyen más tudomány. Csak hogy a természettudományok és szellemtudományok között — a módszerektől eltekintve — lényeges eltérést jelent az is, hogy míg a szellemtudományok az emberi észben és logikában bízva építik fel rendszerüket, addig a természettudományok az emberi eszt és logikát állandóan ellenőrzik kísérletek által. Ennek következtében a természettudományok haladása természetesen lassúbb, mint a szellemtudományoké. Ezt a lassúbb haladás viszont lehetővé

teszi, hogy a nyert eredmények minden ember számára egyformán igazak legyenek, és ne történhessen meg az, amit a szellemtudományoknál, gyakori jelenség, hogy a nagy rendszerek óriási temetőjéből néhány halott időnként kísértetek módjára újból megjelenik, életre kel, hogy egy másik őket újból agyonüsse. (*Bleuler: Naturgeschichte der Seele*).

A természettudományoknak és a technikának összetévesztése igen sok hibát okozott már eddig is a nevelésben, de félünk tőle, hogy még több bonyodalomnak lesz előidézője. Azért mégsem lehet azokat a jóakarátú laikusokat elítélni, akik ezt a két tudományt — a természettudományt és technikát — összecserélik, hiszen *Ramon Y Cayal* olyan szépen írja a *Tudományos kutatásra vezérlő kalauz* című könyvében: »A tiszta tudomány arannyal és maggal terhes fenséges felhő, mely nyugatról közeledik csodás fény és áldás-szórás közepette: nem káprázat, hanem az igazság szépsége és fénye. De a felhő emelkedik, a szél a mezők fölé sodorja, és ime sötétebb komolyabb színekben mutatkozik. Munkára megy, tehát felcseréli ünneplőruháját a munkakabáttal. Majd esővé sűrűsödik, megöntözi a földeket és beleszivárognak a rögökbe, előkészítvén ilyenformán a jövő aratását, hogy végül megadja az embernek a mindennapi kenyerét. Ami most még lélek és értelem szépsége, az később még lehet a szegény testiség tápláléka is.« Ezek a költői származású szavak hűen ecsetelik a természettudományi felfedezéseknek technikai feltalálásokká válását. Így lett például *Faraday* azon gondolatából, mely a mágnesség és elektromosság kapcsolatát kereste, a mágneses és elektromos indukció korszakalkotó felfedezése, melyből viszont a transzformátor, a dinamó, az elektromotor, a telefon, a távíró stb. nagyszerű találmányai születtek. Vagy ugyancsak ez úton jött létre korunk legfontosabb találmánya: a rádió is. *Faraday* az elektromos távolhatások helyébe a dielektrikumok szerepét tette, mely egyszerű képből zseniális honfitársa *Maxwell* megalkotta az elektromágneses fényelméletet. A *Maxwell* féle elmélet kísérleti igazolását tűzte maga elé *Hertz*, aki előállította az elektromos hullámokat. *Hertz*, kísérleti berendezését tökéletesítették a gyakorlat követelményeinek megfelelően *Marconi*, *Braun*, *Edison*, *Wehnelt*, *Fleming*, *Lee de Forest*, *Lieben*, *Langmuir*, *Meissner* és mások.

Látjuk tehát, hogy a természettudományokból könnyen lesz technika, de a technika újabb megtermékenyítése révén fejlődik tovább a természettudomány, hogy minél jobban megközelítse az Igazságot. Így például a transzformátorok, és elektrogépek tették lehetővé nagy feszültségű elektromos áramok előállítását, melyek nélkül a modern atomfizika elképzelhetetlen lenne. De ugyancsak az atomfizika használja automatikus regisztrálás céljaira a telefont is. Az anyag szerkezetének intenzív kutatásához nagy mértékben hozzájárulnak a rádióban használt elektroncsövek is. Az atomfizikának viszont igen fontos kérdése az atomrobbolás, és elemátalakítás kérdése. Mai felfogásunk szerint az atomokban hatalmas energiák vannak felhalmozva. Ha egyszer sikerül ezeket az energiákat felszabadítani, akkor a gyakorlat olyan hatalmas energiaforrásnak jutna birtokába, mely egyszerre átalakítaná civilizációnk arculatát. Nem tudjuk, mikor következik ez be, de lehet, hogy csak pár hétig, esetleg néhány évig kell várunk, de az is meglehet, hogy addig még évszázadok telnek el. Annyi azonban feltehető, hogy ez az óriási energiafelesleg a fizikának újabb lendületes haladását idézi majd elő.

Már az eddigiekből is láthatjuk, hogy az idealizmus a természettudományokat csakúgy vezérli, mint a szellemtudományokat. *Br. Eötvös Loránd*

szépen fejezte ezt ki egyik akadémiai beszédében, midőn azt mondotta: »A tudományban haladni csak az tud, aki a tudományt a tudományért, és nem mellékérdekből műveli.

Végeredményben megállapíthatjuk, hogy amilyen hiba lenne a természettudományoknak olyan tanítása, mely a technikát teljesen mellőzné, épen olyan súlyos ballépés lenne az is, ha a technikára helyeznők a fősúlyt a tisztán tudományos jelentőségű megállapításokkal szemben.

Beszéljünk nyíltan. Nem vágyunk a természettudományok olyan tanítására, ahol az »eredményes« tanítás folytán tanítványaink jól tudnának villamos csengőt szerelni, vagy a kiégett biztosíték helyébe újat betenni, de az *Ohm*, vagy *Kirchoff* féle törvényeket nem ismernék. Ez a tanítás megölné a tanulóknak lelkét, és rabszolgasorsba sülyesztené a civilizált népeket. Ezt a törekvést, — mely ujabban nálunk is felütötte fejét — kegyetlenül el kell fojtani a jövő érdekében. Az ilyen nemzetgyilkosságot nem lehet szép szólamokkal megvédeni!

Minden törekvésünk a természettudományok tanításánál az legyen, hogy az Igazság kutatásának szolgálatában álló tudomány minden állítását, természetének megfelelően állandóan *kísérletileg* igazoljuk. Ez a kísérleti oktatás, melynek szükségességéről minden szakember meg van győződve, viszont csak úgy lehetséges, ha nevelőink szertárából nem hiányzik a megfelelő felszerelés. Sürgősen és intézményesen fel kellene szerelni az elemi iskoláktól kezdve a középiskolákon keresztül főiskoláinkig minden tanítóintézetünket. Minél előbb el kell kezdeni ezt a munkát, mert különben nagyon lemaradunk a népek kultúrversenyében. Ezen a téren ugyanis mindenfokú iskolánk elmaradottsága egyenesen megdöbbentő.

Módot kell adni arra is, hogy mindenki, aki maga is kísérletezni akar, kísérletezhessék. Minden falú kultúrházába állítsunk fel egy kis műheillyel kapcsolatos laboratóriumot, ahol a képzett nemzetnevelő — tanító — vezetésével az előadásokon hallott anyagot részleteiben minden ember, akinek kedve van rá, önálló munkával megismételhetné.

Létesítsünk minden iskolában megfelelő szakkönyvtárt. Hazai jó művek ne hiányozzanak ezekből. Legyen ennek a munkának egy havonta megjelenő folyóirata, melyet pl. nagy iparvállalataink finanszíroznának, és melyben kitűnő szakemberek adnának tanácsokat a munka menetéhez.

Népnevelők részére több tanfolyamot kellene tartani, ahol a tudomány újabb haladásáról megfelelő formában hallhatnának. Ezáltal a nivósúlyyedés tökéletesen elkerülhető lenne.

Budapesten fel kellene állítani egy a londonihoz és münchenihez hasonló természettudományos múzeumot. A látogatók megismerkedhetnek a sok kísérleti eszközzel, és az itt eltöltött pár napi szórakozás sok lelkes kísérletezőt csinálna. Nem gondolok olyan nagyarányú intézményre, mint a fellemlített külföldi múzeumok, de kis mértékben valami hasonlót kellene megvalósítani.

Igy látom én a jövő nemzedéknek természettudományos oktatását. Ezeket a tárgyakat tehát kezeljük »nemzeti tárgyként«, hiszen a magyar embert természete és adottságai predesztinálják a természettudományok művelésére. A fűrő-faragó magyarból így lenne a természet titkait kutató természetvizsgáló. Erre pedig igen nagy szükség van, hiszen a kis és szegény nemzetek,

csak nagy szellemi tőke birtokában lehetnek: a nagy és gazdag nemzetek ve-télytársai. Amit azok a gazdagsággal és a lehetőségekkel érnek el, azt mi a rátermettséggel fogjuk pótolni. A magyarnak a természettudományok művelé-sére való rátermettsége pedig a magyar nép lelki adottságából folyó következmény.

Koczás Gyula.

I R O D A L O M.

Imre Sándor: Háborús élet, megújulás, nemzetnevelés. Budapest, 1943.
A Studium kiadása. 8-r., 348 lap.

Egy mélységes felelősség érzetében, odaadó komoly munkában, állandó nevelői gondolkodásban s nemzetének sorsa fölötti szüntelen töprengésben eltöltött hosszú élet irodalmi munkásságának érett gyümölcsével, pontosbban e munkásság egyik jelentős részének összefoglaló gyűjteményével állunk szemben, mikor Imre Sándornak, az újabbkori magyar nevelői gondolkodás egyik legkiválóbb képviselőjének szép kötetét olvasgatjuk. Csakhamar meglátjuk, hogy a kötetnek látszólag három különálló szövből alkotott, vagyis nem mondatszerű címe nemcsak a keretet jelöli, melyben a könyvben foglalt, külön-külön alkalmak során, önállóan, egymástól többnyire függetlenül létrejött 45 tanulmány el van helyezve, hanem — egy egységes nagy vonalban — az egész gyűjtemény gondolatmenetének, vagy inkább célzatának vázát is. Látnivaló, hogy Imre Sándor lelki világában az 1914-ben kitört világháború olyan mélyreható élmény volt, mely — nemzete sorsáért való aggódásában — központi helyre került nevelői gondolkodásában is, egész akkori közéleti és irodalmi tevékenységét determinálta, konkrét célt adott a világháború utáni évtizedekben kívánatos megújulás számára, hogy annál pontosabban megvilágosodjék a tőle régebben alkotott nemzetnevelés nagyjelentőségű fogalma. Szerzőnk maga így mondja előszavában: »Akkor minden gondolatunkat a háborús élet kormányozta; megújulás szükségét éreztük s alapvető segítségét a nemzetnevelésben láttuk.«

Emellett szerzőnk tőle megszokott lelkiismeretes önbírálattal megértetni kívánja, hogy miért gyűjtötte össze most ezeket a részben már harminc évvel ezelőtt s azóta folytatatólagosan megjelent dolgozatokat. Minél teljesebb felelősséggel élte át épen e könyv írója az 1914-től máig eltelt éveket, minél többet igyekezett teljesíteni az évek során fölismeret rendkívüli kötelességeiből, annál nehezebb szívvel kellett most azt tapasztalnia, hogy minden újra kezdődött; ott áll előtte újra majdnem minden kérdés, melyet egykor magára nézve tisztázott s a közösségre nézve megoldani igyekezett. Épen azért fölveti magában a kérdést: »vajjon helyes-e, szabad-e most újból kezdenie a figyelmeztetéseket, előadni észrevételeket, egyengetnie lépéseket, amikor már nem az, aki egykor volt, nem is lehet az, s mintha a világ is megváltozott volna körülötte?«. Előljáró szavaiban elmélyedő elmélkedéssel keresi, hogy megelhelheti-e a jogcímet idevágó gondolatainak, mondanivalóinak megismétlésére vagyis idetartozó írásainak összegyűjtésére? Ellentétes érzelmek és gondolatok közepette a soha el nem fáradó lelkiismeret adja meg végül is e vállalkozásának szankcióját a következő vallomásban: »Aki az emberek figyelését megszokta s a benső minőség alakítását tekintette életé rendeltetésének, az megmaradásunk és megújulásunk feltételeinek lehető javulását is emberek magokra eszméléséből, a nemzeti önismeret növekedéséből, kis dolgokban is nagy cél szolgálatától reméli és különösen érzi azt a kötelezést, hogy beszéljen, hátha tesz vele valami hasznot.«